Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Animalibus libri I-XXVI - Cod. Aug. pap. 11

Albertus <Magnus>

[Reichenau], [15. Jahrh.]

Tractatus VI

urn:nbn:de:bsz:31-87034

Visual Library

vacat plumam. Avis autem que vocatur kau
gelam etiam mutat suum colorem quoniam in hye
me color eius est sicut carbonis ignei. In
estate vero collum eius et quod continuatur collo
multiplicis est coloris et non mutat vocem
Animal autem quod dicitur hardon vociferat
per xv continuos dies die ac nocte. Hoc autem
genus animalia incipit facere in montanis in
principio veris. Quando vero secuntur multiplicari incipiunt
et est alio tempore vociferant sed non semper
Papiones tamen vociferant magis apud prin
cipia estatis et pica etiam vociferant sed non
tantum. Et vox huius animalis non mutatur neque
corrumpitur secundum etatem eius sed forte color
secundum etatem aliquid mutatur. Et in alio nomine
quasi vmsomis apud ytalos nominatur secundum
hyeme tunc non semper apparet sed latet
tunc in fissuris petrarum. Adhuc autem animalia
que dicitur harymacis mutat etiam et hec
animalia sunt aves hyemales hoc est que in hye
me apparent sicut avis dyomedis. Econtra autem
aves vocate ab tomkon sunt ex avibus flumi
nalibus sicut sunt apud nos hyrundines et
ciconie. Iste autem aves ut dicit Aristoteles non accipiunt
mutaciones nisi in colore plumarum tamen. Similiter
autem est de avibus teotalides et melancorio
vocatis quoniam iste etiam mutat quasdam colores
in quosdam alios. Theuchillides autem aves sunt
in temporibus fructuum. Similiter autem et alie que
dicuntur malani et karyoboz hoc est in principio
autumpni et non diversant nisi in colore et
voce. Et ideo non omnibus manifestum utrum iste
aves sunt eiusdem generis vel diversi quoniam perfecta
differentia non apparet inter aves istas. Non enim
est improbabile quod eadem avis per diversitatem
temporis mutet vocem suam et suum colo
rem. Sehyco etiam est quod sunt paludes non
vociferant in hyeme neque turtures. Accidit
tamen quod erat aliquando grave frigus et post id
in eadem hyeme evenit serenitas aliquot
dierum et tunc paludes vociferare inceperunt
quod audientes homines quod fuerunt qui in hye
me non consueverunt vociferare mirabantur.
Cum autem ver supervenerit vociferare incipiunt
paludes. Ultimum enim dico quod aves ut in pluribus
non garriunt vel vociferant nisi in tempore

quo appetunt coitum. Cuculus autem
mutat vocem suam quia non multum vociferat
in fine autumpni quoniam iam cito vult latere ad le
tiam aut se disponere. Incipit in ortu canis
apparere. Autem cuculus a tempore veris usque ad
tempus illud. Similiter etiam avis que dicitur a qui
busdam hominibus hasahym latet et incipit
latere in ortu stelle tylie vocate et in oc
casu illius apparere incipit. Avis est vocata
ad kab mutat colorem et formam. Adhuc
autem quedam aves confricant super terram inmine
et quedam frequenter natant et quedam neque con
fricant se inmine neque natant. Illa enim
que avium sunt bona volatu sed manent in terra
frequenter confricant se in terra sicut gallina
et cubeth et perdix et passer et huiusmodi. Adhuc
autem quedam aves habent ungues rectos et
manent circa fluvios et mare et in locis
nemorosis aquosis. Et faciunt utraque dicta
Confricant enim se in terra et postea abluunt
se magis sicut columbe et passeres. Multe
autem aves vincunt convicium horum faciunt.
Unde enim ex dictorum animalium est secundum modum
proportionatum et ideo tales frequenter conveniunt
operationes forte autem conveniunt quibusdam
avibus accidencia propria secundum suas species sicut
turturi et passeri propria accidit vociferare
in quibus cum quo viciniant pectora movent mo
tu forti quando vociferant et hoc quibusdam aliis
non conveniunt. Sed de talibus propriis accidentibus
animalium nimis longum et dispendiosum esset
enarrare et non multum sufficiens ad studium
naturalis corporis. Hec igitur de diversis operationibus et moribus
animalium avolativorum dicta sunt pauca.

Tractatus sextus octavi libri animalium de
solucione dubiorum que oriuntur ex predictis.
Capitulum primum et est digressio declarans quibus
principiis animalia diversimode participant pru
dencia et stulticia et quid sit prudencia et
stulticia et quid sit prudentia quod participant.

Dubitabit autem forsitan aliquis
non irrationabiliter de hiis que dicta
sunt de animalium astuciis et
prudenciis et operationibus. Non
enim est in animalibus aliquid prudencie vel
operationis cuius principium non sit deceas et
cum animalia bruta intellectum non habeant
ex intellectu non habent prudenciam vel sapiencia

loquamur autem de hiis que perfecte minus habent
sensum videtur quod in hiis idem sit principium
acceptionis sensibilium. Amplius igitur videtur si e-
qualiter sensu participant et nullum eorum par-
ticipat eo quod motu a sensu factus tamen ine-
qualiter videntur participare. Adhuc autem ap-
paret aliquis dicens quod plura animalia vi-
dentur equaliter participare medias virtutes que
consistunt inter sensum et rationem habent enim huius
ymaginationem et fantasiam et memoriam quod
experimento patet quia ad nidos et ad cubilia re-
vertuntur quod utique non facerent nisi memoriam
loci in quo nidus est vel cubile haberent media
et extrema equaliter participantia et non equaliter
participare prudentiam videtur esse mirabile.
Adhuc autem ea que dicuntur ex practicalibus ac-
ceptionibus duo sunt quedam sunt enim speculativa
abstracta a rebus particularibus quedam autem sunt
conferentia ad utilitatem et non videmus aliqua
animalia preter hominem que aliquid participent spe-
culationis. Sed quecumque prudenter agunt sunt
de rebus conferentibus et utilibus sibi. Amplius
autem conferentia non solum sibi servant sibi conferentia
prudenter providere videntur sed etiam conferentia co-
ferentia civitati sue sicut quod grues observant
excubias et quod apes sequuntur regem et sere-
punt sicut cum bucina ad quotannum exercitum
ad eum cum rege qui de alveari predit exa-
men. Hec enim omnia videntur de provisione civitatis
et non de utilitate propria. Prudentie autem civita-
tis conferentia videntur non sine aliqua scintilla rationis
posse fieri. Adhuc autem fortassis videbitur ali-
cui quedam ipsorum aliquod experimenti participa-
tionem enim supra est per multorum animalium induc-
tionem quod discernunt herbas curativas infir-
mitatum quod sine experimento non videtur posse
fieri. Experimentum enim est cognitio singularium
quidem valuit calie et socrati cuius complex-
ionis existentibus et cuius etatis et in eadem
infirmitate existentibus laborantibus. Experi-
mento igitur et memoria similiter et estimatione
et ymaginatione et sensu participantia non vi-
detur probabile si non etiam utrique ratione participant.
Ex hiis igitur et talibus rationibus sumuntur
aliquis dubitationes. Dominum autem harum deter-
minatio est ex hiis que in libro de anima determinata
sunt. Licet enim animalia que perfecta vocantur unum

sensum habent non tamen motus qui fiunt sen-
su qui neque equales sunt ymaginationes et sunt
in animalibus secundum virtutes sensitivas multe enim
propter quas inequaliter de sensibilibus iudicant
accepta. Visus enim ille enim ad se reducitur et
quedam quidem causa est in ipso sensu sicut patet
in diversis animalibus quorum utrique est visus, [illegible]
tamen habet magnos oculos aquaticos duros
alterum autem est oculus clarus et visus coadiuvati
[illegible] enim horum animalium maioris quantitatis quam
sunt proprie visibilia et alterum accipit et sicut
sunt et si ostendat utrique animalium istorum iudicatio
de delectabili et tristi accepto per visum id quod
habet oculum durum aquaticum et visum non coad-
iuvatum utique decipitur quod id quod habet oculum clarum
et visum adiuvatum. Similiter autem est de auditu
quod quedam animalia in auditu non percipiunt nisi
sonum quendam autem modulationem eiusdem soni percipiunt
et inveniuntur delectari in symphonia sicut
philomena que adulatur de bene cantare habens
alaudam autem in auditu habent aliquid de rebus conci-
piunt ymaginationem quarum sunt nota. Et primo
quidem indisciplinabilia omnino inveniuntur. Et quedam
alliciuntur multarum mirabilium operum percipiunt
sicut elefas de adorando rege et canes
multa faciunt ad sermones magistrorum suorum. Et
nos in partibus superioribus germanie muris vi-
dimus qui tenendo candelam ministrabat lu-
men comedentibus ad preceptum magistri sui. Et
sic dictum est in animalibus esse maiorem sensuum
participationem quibus non sit tanta sicut
in diversis dictum est eo quod illi duo sunt magis
formales et magis disciplinales ceteris
sensibus. Communis sensus autem qui dictus est in animalibus
secundum comparationem sensibilium acceptarum [illegible] enim
perfectissimum habent sensum optime componunt sen-
sibilia ita quod non inducit eis errorem confusio
quedam corporis. Quecumque autem habent minus lu-
minosum vel spiritum aut tenuitatem spatii
spiritus organi sensus quibus communem esse in compo-
nendo formas sensibilium tales patiuntur de-
fectus ex spiritualitate enim tarda ex calidite
nimia per inmota ex humiditate autem con-
fusa et stans sed defluens. Ex opacitate
spiritus ob sensum est intellectus compositio et inqui-
bus quecumque sunt harum conditionum contrarie illis
communes sunt eorum comparatio certiores et sunt
multi gradus tales in animalibus propter quod

et de comparatione sensibilium diversi sunt gradus
compositionum in ipsis, secundum cuius modum se causa
habet in ymaginatione. Ymaginationis enim boni-
tatem quatuor efficiunt principaliter, quorum primum
est bona organi complexio proportionata ad re-
tentionem et receptionem ymaginum, et ad melius tenen-
dum, propter quod aliquantulum ad siccum inclinare se
debet eius complexio plus quam ad excellentem
humidum. Secundum autem est puritas et claritas et
munditia spiritus deferentis ei, quia spiritus opacus
inmodica et turbida facit quod ymaginatur in
puris autem non bene recipitur, sed tegit aliqua
de ymaginibus, in munda autem sordidata os-
tendit quecumque depicta sunt in ipso. Et magis
clarus dominatur formas proportionatas spiritus.
Igitur purus, mundus, solidus et sufficienter clarus
adiuvatus et stantes immissa sunt formas
super quas bona potest esse compositio et divisio
actualis. Et quecumque participant horum contraria
male impte vel in toto sunt ymaginationis. Tertium
autem est cum a sensibilibus et sensu quasi bene liberum
et non infirma neque male proportionata. Se-
pe enim iniuria aut corrumpit aut variatur
forma ymaginabilis et non corporis vi-
tio ymaginatorum. Quartum autem bona dispositio
membrorum organi ymaginationi deservientium
et principaliter cordis et stomachi, quoniam cor magis
calidum conatur turbabit formas et commiscet
et in audaciam inducit et iracundiam trahit
et terrorem causa apparent. Et frigidum constringit
et ad timorem declinat ymaginata enim
multum sequuntur affectus cordis et passiones.
Similiter autem omnino disturbant ymagina-
ta fumi qui procedunt ex stomacho. Diversitas
igitur astrorum talibus brutis et hominibus
diversificet variam facit ymaginationem.
Sunt etiam in fantasia que reddunt diversitatem
fantasie. Si enim ymaginata componi debe-
ant et dividi ad eliciendum terribile vel delec-
tabile, que quidem habent componi bona ad formas
efficiunt, et bona faciunt fantasiam. Compositio
autem est qua unum confert alteri secundum inesse
vel non esse. Calidum igitur convenit unum ad
aliud movens, quod est ex calidum convenit ce-
lestis sicut manifestum libris probandum est et
clarum ipsum bene ostendente quod et in eo
debeat et qualiter et ad hoc siccum aliquantulum
bene tenens donec compleatur indicium, et bonam
faciunt fantasiam, et contraria autem horum
ac quandoque contrarie videntur causa. Fantasia
enim dualibus celestibus virtutibus perficitur et
una elementali complexionata. Calido enim celesti,
quod per naturam circulariter unum compellit ad aliud, et
claro lumine celestis perficitur. Et sicco organi com-
plexionalis quod tamen extra rationem non siccum
sit, sed sit tenens donec perficitur ad idquod
est in fantasia compositio actu et iudicium compositionis
et divisionis. Eadem autem modo et de estimatione
sentiendum nisi et hec estimatio duobus optime
efficitur et tertium presupponit in precedenti fan-
tasia. Bonum autem est quod vult hic subtilem
valde et clarissimum et formalem spiritum in quo
quasi medium cuiusdam abstractionis resultet aliquid
quod non in sensu, sed cum sensibili percipitur est,
et hoc est confusio vel nocivum in operabilibus
per nos in arte vel moribus aut etiam de se
entibus ad esse naturalis conservationis. Secundum autem
est organi bonitas in quo tales intentiones
formarum depingantur. Hoc enim sua capacitate a
frigiditate aut caliditate aut humiditate
aut etiam nimia siccitate aut obstinaret a
contraheret aut confunderet alia impressas intentiones
elevando aut etiam superfluitate sua distraheret
aut duritia immobilitaret intentiones formarum.
Tertium autem quod presupponitur est et est bona et
optima compositio et divisio formarum a qua ipse
intentiones eliciuntur aut de mala et falsa
aut etiam absurda compositione et divisione non
convenientes eliciuntur intentiones. Eodem eod-
em modo ad bonitatem inducit et bonis conditionibus
nobilitatem adiuvatur memoria. Hec enim sic
competenti tenet lucido spiritu et bene di-
gesto et subtili causa quod resultat et ostendit
et contrariis horum et maxime frigido et
humido destruitur et quasi annichilatur, quia non frig-
idum constringit parum spiritus. Et humidum flegma-
ticum quod non est intens sed ex terrestris
operiens cerebra obliterat formas et de-
let si que sunt impresse, propter quod senes et
et flegmaticos male vidimus esse memorie.
Hec igitur sunt quae naturalibus diversis gradibus
excepte sensibilibus actus faciunt apprehensionis
diversitatem. Adhuc autem est unum quod in a-
liis predictis plus est attendendum. Et hoc est
equalitas complexionis sed recessus ab equali

lencia cantando²⁹ q̄ ē in ꝯplexionantibus
et accessus ad eclī equalitatem q̄m licet aīa
nō sit armonia ꝯplexionanarū neq̄
aliqua forma ꝯplexionalis armonia ꝯseq̄
tñ ꝙ pfcō ē corporis et hʒ potenciā vite
organicam multū coopat̄ nobilitas ꝯplexio
ionis nobilibus opacoibus aīe est autem
nobilissima opacio aīe q̄ cognoscē et indi
care de sensibilibus accepcō et illa simpli
cior et formalior ē in nobiliori ꝯplexione
et ignobilior et pticularior et materialior
i ca q̄ ē minꝰ nobilis ꝓt quod ꝯtingit ꝙ
frigida flegmatica sit aquatica minꝰ hñt
de nobilioribus opacoibus leviores aut opa
ciones hñt et magis acutas sicut aues
hñt plus de nobilioribus virtutibus et opa
cionibus Scdm igit̄ dcā facile ē desupra
inductꝰ determinare q̄m queciq̄ aīalia sc̄
pfcōrꝫ sensuū hñt ex quo hñt sensibiliū ali
quā ꝯpam et indiciū quecumq̄ aut auditū
scdm quod voces sc̄ signa rerꝫ et cū hoc
memoriā taliū signorꝫ et intencōnū hic re
cipiūt disciplinā de signis et rebus Ex
hiis eciā patet ꝙ aīalia quedā licet nimi
sensuū pticipent equalit̄ et similit̄ virt̄
medias sensibiles et extremas nō tamē
equali mō pticipēt ē de speculatiue aute'
speculatiuis omnō nichil pticipant eo q̄
sit scdm modū vniūsaliū a sensibilibꝫ abstra
ctam Cū hʒ abstractionē fit sine rōe et i
tellectu Cam scīencia aut fiūt vel scdm
ꝯpam forme ad rem pticulare et hanc me
lius pñt pticipare Cū tamē ea q̄ sc̄ ꝯsciencia
dupliciē considerant̄ vno mō quidē put
exeūt a regulis et pncipiis vniūs vniūsa
libus et hoc mō nō pticipant̄ abruta Alio
put sūt impsis pticulari̇ generibus et hoc
mō nō cognoscūt̄ nisi p naturē ꝯgenciā Cō
veniencia aut nature et sibi ꝯgencia cog
noscūt omnia aīalia et hoc mō indicant̄
abruta Judicio tñ ꝯsenti sicut dictū est
Nec attendūt ciuitatem put ē ciuitas i
se accepta sed pocius put ē similitudo q̄
dam accepta in singulis et sic custodiūt ea
et defendūt et hʒ mō ꝙda imitant̄ ciui
litatem ꝯtrariꝰ aut i statu q̄ rei pub
lice put ciuitas in nullo quidē sed ē statu

tam et nō pt̄ hūc vel illū ꝯsens custodit
solus homo intellectū hñs Nec ꝓpter
hoc pticipant aliq̄ experimenti sc̄ nostri
herbis ꝯferentes sibi ad sanitatē q̄m ex
pimentū dupliciē considerat̄ vno quidē
mō put ē vna quedā accepto p9 plura
inducta et hoc mō experimentalem cognicōꝫ
nō hʒ nisi homo Alio aut mō considat̄
put ē consideracōes conferent̄ ex forma q̄
ē in hac herba vel illa vel et hoc mō q̄
nt̄ abruta ꝓpt̄ hī igit̄ et similia hiis ante
inductas et similē facile ē solue dubitacōes
Capitulū xiii et ē digressio declarans
declarans de ꝯā liberaliū et mechanicarꝫ opacōnū
quas hñt bruta aīalia :·

Et aut ad huc multꝰ dubiū
et mirabile videt̄ q̄m cū due
sint hoīm opacōes q̄rꝫ vna
ē sicut hoīs ꝯpīus nō aliud hēat effectū
sicut cantare vigilare et ceteras huiꝰ li
berales opacōes agere de quibꝫ ethycus
ꝯsiderat alie aut sunt artꝫ opacōes in qbꝫ
nō ipā opacio sed effectus aliꝰ intendit̄
sicut ē fabricare dolare formare et ceteras
tales opacōes q̄ sc̄ mechanice ex quibus
opacū aliquid intendit̄ sicut cutellꝰ vel
domꝰ vel seges vel ad huiꝰ admirabit̄
forcasse aliquis Vtrū ne bruta vtraq̄ i s
tarꝫ agūt opacōm q̄m videmꝰ philome
nas et alias quasdā aues cantare vel
nichil aliud intendere nisi cantū et videq̄
ꝙ comportant paleas et lutū et ligna et i
tendūt nidū ꝯstruūt̄ ex illis Et valde
mirabile videt̄ sc̄ et liberales et mech
anicas pticipant opacōes nichil ptē
sensibiliū hñtes cognicōm huiꝰ cū ca
ꝯa vna moribꝫ virtutibus dixit i
esse aīaꝫ democritus sed in vno magis
libera q̄ malis sed de hoc alibi ē dispu
tatū Adhuc aut opacōes liberales nō
semp exercet sc̄ aliq̄n sicut aues tempe
coytus cantant et nō vēre alia Et de
hoc ipō mirabit̄ aliquis vtrū q̄ sit hic
causa magis exercendi tales opacōes
q̄ alio tpe Similit̄ aut opacōes arti
similes nō ꝓp exercent sed tpe ꝯnacōis
filiorꝫ sicut in dom facit Et de hoc ꝯcet

aliquis quare non semper ad medium reuertitur
propter quietem et comoditatem sicut faciunt
tempore generacionis filiorum. Adhuc autem opera pru-
dencie inueniuntur in quibusdam sicut formi-
ce et apes thesaurizant cibos et hoc non
videtur posse fieri nisi cum premeditacione et
sollicitudine futurorum defectuum. Et constat
quod talis premeditacio non est sine aliquo racio-
cinio quam in precedentibus bruta non habent. Ve-
rum autem est valde difficile de hiis inuenire
racionem quoniam cum cuiusque est actus et operacio illius est
potencia cuius est actus et operacio et cum opera-
ciones in sint videbitur difficile esse reddere
modum quomodo non insint brutis potencie o-
peracionum illarum. Et propter hoc forte et hiis similia
pittagoras similiter omnia siue omnes raciones
animam dixit in esse et omnes racionis esse animam
bouis et hominis et aliorum animalium. Hec autem omnia
facile ex antehitis determinantur. Omnes enim
huiusmodi actiones agunt bruta natura agente et ex
visis ymaginatis et ideo cantus aporum
aut sunt clamores feminarum suarum quibus se vo-
cant feminas aut sunt effectus delectacionum
magis quam conceptus aliquos significantes et
ideo quod libere sunt in hominibus in voce liberalium
non exercent abrutis sed potius ut affec-
tus interius aut altius desiderii uel delectacionis
demonstrantes. Que autem per arcum operaciones
non exercent ab extra cum aliqua racione sed natura
sicut iam in antehitis istius operis decisum est
et hoc repetere non oportet. Quia autem non
habent casas nisi pauca illius verum est in animalibus
quoniam calor mediatus nocet plurimis quam soliditatem
inacere libere alia autem animalia pilosa do-
mas habent adque frequenter tempore frigoris reuertuntur.
Non autem serenum est liberum appetunt aerem
eo quod corpora pilosa cooperta cito in fleumam
putridam conuertuntur sicut superius diximus vbi
assignauimus causam canicies capillorum pudendorum
aut opera quedam corporum preparant sine cum
premeditacione futurorum sed nature instinctu
et cum congregant non coniecturant futuri
temporis defectum sed ex auiditate cibi presentis propter
quod est quedam animalia sicut apes plus
multo aggregant quam sufficiat ad nutrimentum
per unam hyemem et hoc faciunt ut dictum
est ex cibi presentis auiditate sine futuri co-

iecturacione. Et sic est finis octaui libri a-
nimalium

Nonus liber animalium qui est de principiis
et origine generacionis hominis. Tractatus primus
de origine que est materia generacionis. Capitulum primum
de signis pubertatis. Et in quo primo incipit
descendere semen ad inguina

Vt sinum autem reuertentes ad
principium generacionis hominis sic
supius premisimus de principio
generacionis eius dicemus tam in
mare quam in muliere et de principio eius et
vltimo secundum tempus hoc est quando potest impregnari
mulier et impregnare vir et usque ad quantam
etatem perseuerat hec virtus in eis dicemus
eciam de omnibus rebus accidentibus generaliter hominis
generacioni siue in se siue ex latere et modo et
tempore generacionis accidunt. Superius autem iam quedam
sunt dedimus maris et femine et de diuersitate
membrorum pertinentium ad generacionem quoniam mas
est generans in alio sicut superius exposuimus et ipse for-
mans et distinguens creaturam femina autem
est generans in se ex virtute seminis maris et
semen eius et materia est generati et mem-
bra generacionis maris sunt semen materialia
sicut testiculi et semen ad latum virgas
quedam essimdencia sicut virga. Membra autem
generacionis mulieris sunt quedam semen sugencia
sicut vulua et matrix et vias generantem
ad cibum ad voncencia sicut testiculi mulieris
et venter suis orificiis sanguinem ministrantes
matrici et ipsa secundum intus que applicata super
semen fouet ipsum donec compleatur. Inci-
pientes igitur de hiis pertractare dicemus
quod principium temporis ex quo potest homo generare
vt in pluribus est caput complementum duorum sep-
tenniorum. Et huius signum est quod in hoc tempore
incipiunt pili oriri in pectine qui sunt ex hu-
more et calore in membris illis augmentatis.
Et tunc incipit esse forma exire ab hac.
Et hoc est sicut videmus in arboribus quando
dent exire seminum apparent circa latera illa fo-
lia frondes et flores et hec sunt sicut pili